

Sylwia Wysocka

Chlebem i solą...

REFLEKSJE NA TEMAT FUNKCJONOWANIA UCZNIÓW Z UKRAINY W SZKOLE PODSTAWOWEJ NR 11 W SŁUPSKU

W polskiej szkole od dawna uczyły się dzieci z różnych krajów, w tym z Ukrainy, które mogły i korzystały z regulacji prawnych umożliwiających im realizację obowiązku szkolnego, jednak nie w takiej liczbie i nie na taką skalę jak obecnie.

Do dnia wybuchu wojny w Ukrainie w Szkole Podstawowej nr 11 w Słupsku uczyło się 9 cudzoziemców, głównie z Ukrainy i Białorusi, którym zgodnie z ustawą zapewniono udział w zajęciach dodatkowych z języka polskiego i zajęciach wyrównawczych. Cudzoziemcy traktowani byli jak uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych, wobec których należy dostosować wymagania z poszczególnych przedmiotów do ich indywidualnych potrzeb i możliwości, stwarzając tym samym dogodne warunki do edukacji i rozwoju.

Wybuch wojny w Ukrainie uruchomił potencjał migracyjny o skali niespotykanej od II wojny światowej. Do tego czasu mieliśmy do czynienia z migrantami, w większości mężczyznami, przyjeżdżającymi w celach zarobkowych do Polski. Po 24 lutego 2022 roku migracja dotyczyła szczególnie kobiet z dziećmi i osób starszych. 6 kwietnia Ministerstwo Edukacji i Nauki podało informację, że w Polsce jest ok. 700-800 tys. dzieci uciekających z Ukrainy, z czego do placówek oświatowych różnego szczebla trafiło ok. 166 tys. Resort oszacował, że w przedszkolach znalazło się

36 tys. dzieci z Ukrainy, 115 tys. w podstawówkach, a kilkanaście tys. w liceach i szkołach branżowych¹.

Szkoła Podstawowa nr 11 w Słupsku, podobnie jak niemal wszystkie placówki w całym kraju, stanęła przed trudnym wyzwaniem. Musiała w krótkim czasie umożliwić dzieciom i młodzieży podjęcie przerwanej edukacji. Nikt nie wiedział ilu uczniów z Ukrainy i kiedy trafi do naszej szkoły. Zakładaliśmy, że z uwagi na fakt, iż jesteśmy szkołą podstawową przekształconą z Gimnazjum nr 5, liczącą w tym roku szkolnym 7 oddziałów, przybędzie do nas więcej dzieci z Ukrainy niż do innych szkół w Słupsku. I tak się stało. Byliśmy jedną z dwóch szkół w Słupsku, gdzie oprócz uczniów, których włączano do już funkcjonujących klas I-III, klas IV i klasy VII, utworzono oddziały przygotowawcze. 25 marca 2022 roku decyzją organu prowadzącego uruchomiono dla uczniów przybywających z zagranicy, nieznających języka polskiego albo znających go na poziomie niewystarczającym do korzystania z obowiązkowej nauki – dwa oddziały przygotowawcze; klasy VIa oraz VIIb, a 20 kwietnia 2022 roku - kolejny oddział przygotowawczy – klasa VIIc.

Zmusiło to nauczycieli oraz polskich uczniów do przygotowania się do nowej sytuacji. Bardzo ważnym

1. <https://klubjagiellonski.pl/2022/04/21/800-tys-dzieci-z-ukrainy-polska-szkola-udzwignie-to-wyzwanie/> (dostęp: 20.07.2022)

zadaniem było przekazanie uczniom i rodzicom informacji na temat osób, które dołączają do społeczności szkolnej. Pedagog, nauczyciele i wychowawcy przeprowadzili liczne pogadanki i rozmowy w klasach na temat ksenofobii i dyskryminacji, które miały przeciwdziałać występowaniu tym zjawiskom oraz kształtować pozytywne postawy zrozumienia i akceptacji rówieśników odmiennych kulturowo. Służyło temu także zaangażowanie uczniów w tworzenie plakatów antywojennych, dekoracji w barwach narodowych Ukrainy. Uczniowie w klasach I-III w formie zabaw, gier planszowych, kolorowanek poznawali kulturę i tradycje innych krajów. W klasach IV-VII młodzież wspierała tworzenie pakietu powitalnego dla nowo przyjętych uczniów z Ukrainy. Przypominaliśmy polskim uczniom, że Polacy też kiedyś doświadczali wojen, bywali uchodźcami i wbrew woli opuszczali swój kraj.

Edukacja uczniów z Ukrainy odbywała się w oparciu o obowiązujące przepisy prawa (art. 165 ustawy Prawo oświatowe, rozporządzenie MEN z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw – Dz.U. z 2020r. poz. 1283).

Rekrutacja uczniów do naszej szkoły, zarówno do oddziałów przygotowawczych, nauczania początkowego i klas czwartych, była przeprowadzana w oparciu o ustalenia z 28 marca 2022 r. zawarte w zarządzeniu Dyrektora Szkoły Podstawowej nr 11 w Słupsku powołującym zespół ds. uchodźców.

Zespół tworzyli:

- specjalista ds. szkolnych – odpowiedzialny za udział w rozmowach podczas zapisywania dziecka do szkoły, objaśnianie sposobu wypełniania dokumentów, kompletowanie dokumentacji ucznia, wprowadzanie danych o dziecku do systemów SIO i OSO;
- pedagog szkolny – odpowiedzialny za kontakty z rodzicami, w tym przekazywanie informacji o możliwości wsparcia w szkole w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej, socjalnej; monitorowanie frekwencji uczniów; redagowanie i publikowanie ogłoszeń/wiadomości do rodziców, nauczycieli, uczniów; zapoznanie dzieci ze szkołą, wprowadzanie do klasy; współorganizację i udział w spotkaniach z nowo przyjętymi uczniami i rodzicami; koordynowanie zbiorów artykułów papierniczych niezbędnych w szkole oraz innych rzeczy potrzebnych uchodźcom (artykuły spożywcze, przemysłowe);
- wychowawcy klas I-VII – odpowiedzialni za obserwację uczniów; wspieranie i pomoc w adaptacji, integrację z klasą; diagnozę potrzeb i ewentualny kontakt z pedagogiem, psychologiem i innymi specjalistami; zbieranie informacji od nauczycieli uczą-

cych dziecko o postępach, trudnościach w nauce lub innych brakach;

- wychowawcy klas I-VII – odpowiedzialni za obserwację uczniów; wspieranie i pomoc w adaptacji, integrację z klasą; diagnozę potrzeb i ewentualny kontakt z pedagogiem, psychologiem i innymi specjalistami; zbieranie informacji od nauczycieli uczących dziecko o postępach, trudnościach w nauce lub innych brakach.

Uczeń przybywający z zagranicy był przyjmowany do:

- szkoły właściwej ze względu na miejsce zamieszkania ucznia – z urzędu,
- publicznej szkoły podstawowej innej niż właściwa ze względu na miejsce zamieszkania ucznia – jeżeli placówka dysponowała wolnymi miejscami,
- na pisemny wniosek rodzica/prawnego opiekuna.

Uczeń przybywający z zagranicy był kwalifikowany do odpowiedniej klasy na podstawie:

- świadectwa lub innego dokumentu (zaświadczenia) wydanego przez szkołę zagraniczną lub na podstawie pisemnego oświadczenia rodzica/opiekuna prawnego o sumie lat nauki szkolnej,
- dokumentacji/wniosku z Urzędu Miasta w Słupsku.

Na podstawie § 16 ust. 7 rozporządzenia MEN z 23 sierpnia 2017 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 1283 ze zm.) nauczanie w oddziałach przygotowawczych było prowadzone według realizowanych w szkole programów nauczania, z dostosowaniem metod i form ich realizacji do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów. Programy nauczania obejmowały treści nauczania ustalone dla danych zajęć edukacyjnych w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Zajęcia edukacyjne w oddziałach przygotowawczych prowadzili nauczyciele poszczególnych przedmiotów, którzy byli okresowo wspomagani, w ramach porozumienia z Akademią Pomorską w Słupsku, przez studentów wydziału psychopedagogiki z Ukrainy. Liczba godzin zajęć w oddziałach przygotowawczych wynosiła:

- w klasie VI – 24 tygodniowo,
- w klasach VII – 26 godzin tygodniowo.

Zgodnie z wykładnią MEiN, zajęcia w oddziałach przygotowawczych miały charakter integracyjny, ukierunkowany na intensywną naukę języka polskiego. Za zgodą organu prowadzącego zapewniono uczniom naukę języka polskiego w wymiarze:

- 6 godzin tygodniowo dla klasy VIa i VIb,
- 7 godzin tygodniowo dla klasy VIc.

Nauka języka polskiego prowadzona była według programu nauczania, opracowanego na podstawie ramowego programu kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców. W klasach przygotowawczych uczniowie mogli uczyć się codziennej komunikacji, ale też

słownictwa przedmiotowego z matematyki, przyrody, historii i innych przedmiotów szkolnych; mieli też szansę poznawać polską kulturę, nasze miasto, brać udział w lekcjach tematycznych. Jednocześnie podejmowano różne działania, których celem była integracja uczniów z Ukrainy ze społecznością szkolną. Oto niektóre z nich:

- Impreza integracyjna rozpoczęcia edukacji uczniów z Ukrainy pod patronatem Prezydent Miasta Słupska Krystyny Danileckiej-Wojewódzkiej (25.03.2022).
- Zbiórka – we współpracy z Fundacją Sub Ventum w Słupsku oraz Słupskim Centrum Organizacji Pozarządowych i Ekonomii Społecznej (SCOPIES) – odzieży, materiałów papierniczych, środków czystości dla uchodźców z Ukrainy (luty-marzec 2022).
- Zakup materiałów papierniczych – wyprawki szkolnej dla uczniów klasy VII b i VI a przez Radę Rodziców (kwiecień 2022).
- Wyjście uczniów w ramach integracji zespołów klasowych do kina: klasy VI a i VII b do kina „Rejs” w Słupsku na film pt.: „Luca” z dubbingiem w języku ukraińskim (28.04.2022); klasy VIIb, VIIc i VIa do „Multikina” w Słupsku na film pt.: „Zaczarowane zwierzęta 2” (19.05.2022).
- Wyjście – sponsorowane przez MOPR w Słupsku – uczniów klasy VIIb na basen „Trzy Fale” w Słupsku (09.06.2022).
- Wycieczki, wyjścia integracyjne uczniów klas I-III: do Teatru Lalki Tęcza w Słupsku na przedstawienie pt. „Niesamowite przygody niesamowitych skarpetek” (04.03.2022); do teatru „Rondo” na spektakl taneczny pt. „Wesoła szkoła” (05.04.2022); wycieczka klas I do Runowa (30.05.2022), klas III do Torunia (9-10.06.2022).
- Udział uczniów w akcjach i uroczystościach szkolnych: warsztaty wielkanocne, festyn rodzinny z okazji Dnia Dziecka (01.06.2022).
- Udział uczniów klasy VIa w: zajęciach edukacyjnych „Stacjonarne Planetarium w szkole”- pokaz filmowy pt. „Poznajemy planety”, sfinansowanym przez Radę Rodziców (01.04.2022); zajęciach profilaktycznych w Galerii Sztuki Młodzieżowego Domu Kultury w Słupsku sfinansowanych przez Miejską Komisję Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Słupsku (14.06.2022).
- Spotkania uczniów z oddziałów przygotowawczych z przedstawicielami służb mundurowych: ze strażnikiem miejskim Agnieszką Majewską, pod hasłem „Odpowiedzialność karna dzieci i młodzieży” (27-28.04.2022), z policjantem sierż. szt. Jakubem Bagińskim – „Odpowiedzialność karna dzieci i młodzieży w aspekcie prawa polskiego” (17.05.2022).

2. Wydarzenie to zostało opublikowane na stronie www.gp24.pl/w-slupsku-mlodzi.../ar/c1-16348663... (dostęp: 20.07.2022)

Okres nauki ucznia w oddziale przygotowawczym trwał do zakończenia zajęć dydaktyczno-wychowawczych, tj. do 24 czerwca 2022 r. W myśl § 6b ust. 1 i 2 rozporządzenia MEiN z 8 kwietnia 2022 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy w roku szkolnym 2021/2022 – uczeń niepodlegający klasyfikacji, otrzymał zaświadczenie o uczęszczaniu do oddziału przygotowawczego. Takie rozwiązanie zostało przyjęte przez RP w dniu 20 czerwca 2022 r.

Trudności „na starcie”

Zorganizowanie nauki dla uczniów z Ukrainy nie było łatwe z wielu powodów. Większość dzieci, które do nas przyjechały wcale nie chciały zmieniać miejsca zamieszkania, szkoły, rozstawać się ze swoimi rówieśnikami. Pierwsi uczniowie uświadomili nam również, że każdy z nich ma inną historię, odmienny bagaż emocjonalny. Dzieci i ich matki przyjeżdżały z różnych stron Ukrainy - miejsc ogarniętych wojną, jak Charków i takich, do których koszar wojny jeszcze nie dotarł. Nie wiedzieliśmy w związku z tym - co widziały, czego były świadkami, kogo z najbliższej rodziny zostawiły albo straciły.

Większość z nas z dużym niepokojem i lękiem podchodziła do problemu bariery językowej. Choć języki polski i ukraiński są do siebie podobne, to w wielu sytuacjach komunikacja była utrudniona. Przy zapisie do szkoły, te trudności były przełamywane przez przyjazne gesty, uśmiech, proste komunikaty werbalne i pozawerbalne. Niezwykle pomocny był pakiet powitalny, opisujący w języku polskim i ukraińskich funkcjonowanie polskiej szkoły. Pomocne okazywało się także korzystanie z tłumacza Google.

Większe trudności bariery językowej sprawiała w czasie realizacji programu nauczania oraz przy rozwiązywaniu problemów wychowawczych (zarówno wśród uczniów ukraińskich, jak i w trakcie procesu integracji z polskimi uczniami). Przełamanie jej wymagało czasu, wzajemnego poznania i wypracowania wspólnych i zrozumiałych dla obu stron form komunikacji. Dużą pomocą służyli cudzoziemcy, którzy wcześniej uczyli się w naszej szkole i w stopniu komunikatywnych opanowali język polski. Uczennica klasy VII

będąca od trzech lat w Polsce pełniła rolę tłumacza np. podczas imprezy integracyjnej na rozpoczęcie edukacji uczniów z Ukrainy, czy spotkań uczniów klas VII z przedstawicielami służb mundurowych.

Kolejnym problemem, który zauważyliśmy był fakt, iż uczniowie oddziałów przygotowawczych nie chcieli rezygnować z edukacji w szkole ukraińskiej, prowadzonej w formie zdalnej. Taka sytuacja wynikała z tego, że nie wiedzieli oni jak potoczy się wojna,

a w związku z tym, jakie będą ich losy. Jednocześnie nauka w polskiej i ukraińskiej szkole skutkowała absencją i zmęczeniem oraz brakiem motywacji i chęci uczestnictwa w lekcjach. Problemem okazało się także zrozumienie i zaakceptowanie obowiązujących w naszej szkole zasad i reguł postępowania, m.in.: zakaz wychodzenia poza teren szkoły w czasie przerwy, konieczność usprawiedliwiania nieobecności, brak możliwości opuszczenia szkoły bez zgody rodzica. Ponadto, wielu uczniów musiało zaakceptować fakt, że w Polsce rozpoczęli naukę w klasie niższej o rok lub nawet – dwa lata. Można było też zaobserwować zjawisko „znikania” uczniów z polskiego systemu oświatowego. Dzieci – bez wcześniejszego powiadomienia szkoły – wracały do kraju, wyjeżdżały do innego miasta lub na Zachód. Niektóre z nich wracały do nas po kilku tygodniach. Skutkowało to chaosem organizacyjnym w szkole i opóźnieniem adaptacji tych uczniów.

Inną trudnością były różnice programowe. W niektórych ukraińskich szkołach realizuje się więcej godzin z matematyki, stąd często mają oni większą wiedzę w tym zakresie. Inaczej też przebiega u nich nauka języka ojczystego, która dzieli się na język ukraiński (czyli: słownictwo, składnia, gramatyka, itd.) i literaturę ukraińską (czyli analiza utworów literackich).

Wsparcie psychologiczno-pedagogiczne

Pedagog szkolny i psycholog oraz wychowawcy klas wspomagali uczniów i rodziców w adaptacji w polskiej szkole, udzielając wsparcia indywidualnego i grupowego. Uczniowie byli oprowadzani po budynku SP 11 w Słupsku w celu zapoznania z przestrzenią szkolną. Do klasy wprowadzani byli przez wychowawcę, pedagoga lub wicedyrektora, zapoznawani z prawami i obowiązkami ucznia (system oceniania) oraz prawami rodzica. Każdy otrzymał pakiet powitalny opisujący w języku polskim i ukraińskich funkcjonowanie polskiej szkoły, plan lekcji, informacje o sposobie kontaktowania się rodziców z wychowawcą, dyrektorem i nauczycielami, funkcjonowaniu stołówki szkolnej, świetlicy i biblioteki. Uczniowie dostawali wyprawkę szkolną w postaci plecaków, zeszytów i materiałów piernicznych oraz komplet podręczników.

Wychowawcy, pedagog poprzez przesyłanie przez dziennik elektroniczny Librus oraz umieszczanie na tablicach w holu szkolnym, informowali na temat możliwości uzyskania pomocy medycznej, prawnej i psychologicznej organizowanej na terenie miasta Słupska.

Dużą rolę w procesie adaptacji odegrali cudzoziemcy już uczący się w naszej szkole. Ich obecność wywoływała na twarzach nowo przyjętych dzieci uśmiech i wiarę w to, że nie będą sami, są bezpieczni i mogą liczyć na wsparcie i pomoc w rozwiązywaniu problemów.

Wsparcie polegało także na działaniach ukierunkowanych na rozpoznaniu potrzeb edukacyjnych, bytowych i emocjonalnych uczniów. Ważnym źródłem wiedzy o zachowaniu, samopoczuciu oraz przebiegu procesu adaptacji była obserwacja dziecka, zarówno w sali lekcyjnej, jak i podczas innych sytuacji w życiu szkoły (na boisku, w stołówce, podczas przerwy).

Co dalej?

Konflikt zbrojny w Ukrainie trwa i nikt nie jest w stanie podać choćby przybliżonej daty jego zakończenia. W związku z tym nie wiemy, jaka część uchodźców z Ukrainy zostanie na stałe w naszym kraju i będzie kontynuować naukę w polskim systemie edukacyjnym. Pytanie o to, ilu uczniów zostanie w Szkole Podstawowej nr 11 w Słupsku pozostaje otwarte, ponieważ sytuacja jest złożona i uwarunkowana wieloma czynnikami. Kontynuowanie procesu integracyjnego i edukacyjnego będzie nadal dużym wyzwaniem wymagającym systemowych rozwiązań i wsparcia nauczycieli w formie sprawdzonych metod i narzędzi do pracy.

Udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej tym uczniom powinno znaleźć się w centrum uwagi nauczycieli, pedagogów, specjalistów. Ich indywidualne potrzeby edukacyjne mają podwójny charakter. Z jednej strony wynikają z doświadczenia migracji i trudności emocjonalno-społecznych, w tym radzenie sobie z traumą, z drugiej strony - trudności, z którymi musiały mierzyć się w trakcie nauki w szkole ukraińskiej, jak np. dysleksja, deficyty uwagi, niepełnosprawności sensoryczne, intelektualne. Edukacja tych uczniów powinna być zindywidualizowana i oparta o diagnozę, co z kolei wymaga narzędzi diagnostycznych oraz zatrudnienia dodatkowych specjalistów, najlepiej ze znajomością języka ukraińskiego.

Moim zdaniem obecność dzieci z różnych państw w polskiej szkole jest szansą na rozwój zarówno dla nauczycieli, jak i dzieci. Umożliwia poznanie innych kultur, języków, rozbudza ciekawość poznawczą, otwiera na inność. Daje możliwość kształtowania kompetencji międzykulturowej i uczenia się pokojowego koegzystowania w wielokulturowym społeczeństwie.

Sylwia Wysocka

Pedagog, nauczyciel plastyki w Szkole Podstawowej nr 11 w Słupsku. Absolwentka pedagogiki resocjalizacyjnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku i studiów podyplomowych z zakresu logopedii. Koordynator międzyшкольного konkursu matematyczno-plastycznego „Świat pełen brył i figur”.